

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΑΓΓΕΛΗ

Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συμπληροῦται πλήρης 50ετία, ἀφ' ἧς ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπέικων εἰς τὰς βουλὰς τῆς μοίρας καὶ τῆς ἱστορίας ἠναγκάσθη, μετὰ τὴν ἀνεπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς Στρατιωτικῆς ἐκστρατείας τοῦ 1922, νὰ ἐκριζωθῆ, ἀφῆνων ἐκεῖ μαζί μὲ τὴν γῆν τοῦ δημιουργικοῦ του μόχθου, τοὺς τάφους τῶν πατέρων του καὶ πᾶσαν ἐλπίδα διὰ τὴν παλιννόστησίν του.

Αἱ «χαμένες πατρίδες», ἄσβεστον ὄνειρον καὶ ἀσίγαστος πόθος, ζοῦν καὶ θὰ ζοῦν εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὡσὰν μία ἀστήρευτος πηγὴ ἔθνικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἀπραγματοποιήτων ἐλπίδων.

Ἡ ἀναδρομὴ τῆς 50ετίας 1922 - 1972, μεστὴ ἀπὸ δραματικὰς περιπετείας ἀλλὰ ἐν ταυτῷ καὶ ἀπὸ Ἑλληνικὴν ὑπερηφάνειαν — ζωντανὴ ἱστορία ἔθνικοῦ μεγαλείου ὑπερτάτης θυσίας ἀλλὰ καὶ δημιουργίας — πρέπει νὰ γνωσθῆ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν νεωτέραν γενεάν, ἢ ὅποια, ἀσφαλῶς, θὰ παραδειγματισθῆ εἰς ἔργα ἀνωτέρου πατριωτισμοῦ καὶ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος.

I. Εἰσαγωγή

Ἡ παροῦσα ἐργασία σκιαγραφοῦσα λιαν συντόμως μίαν ἀνυπέρβλητον εἰς θυσίαν καὶ ἀσύγκριτον εἰς ἀποτέλεσμα προσπάθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, εἰς τὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ οικονομικῆς ἀποκαταστάσεως, ἑνὸς ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, ἐξαναγκασθέντος ν' ἀναζητήσῃ τὴν τύχην του, εἰς τὴν πατρῶαν ἐστίαν, δὲν ἔχει οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἢ μὴ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἐκ μέρους τοῦ μικροῦ, ἀλλὰ πράγματι μεγάλου εἰς ἔργα καὶ ἀπαραμίλλου εἰς ἡρωικὰ μεγαλουργήματα τούτου Κράτους, ἔγινε πράγματι ὅ,τι, ἔθνικῶς καὶ ἱστορικῶς ἐπεβάλλετο.

Ἐν ταυτῷ διὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου καταβάλλεται προσπάθεια, ἵνα ἐμφανισθῆ ἡ τεραστία οικονομικὴ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ προσφυγικοῦ προβλήματος, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποιήθη ἢ ἀπόλυτος ἔθνικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀφομοίωσις τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, πρὸς τὸ ὑπόλοιπον ἀδελφὸν τμήμα τοῦ Ἑθνους.

Βεβαίως ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἀριθμούς. Ὑπῆρξεν ἀμέριστος ὕλική, ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ συμπαράστασις τοῦ ὅλου ἐθνικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν ἀτυχίαν καὶ τὸν πόνον τῶν καὶ περαιτέρω ἀδελφικῆ διανομῆ «τοῦ ψωμοῦ καὶ τῆς στέγης του».

Ἡ ἱστορία ὄλων τῶν Ἐθνῶν, δὲν θὰ ἔχη νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ τοῦ τομέως τούτου ἐναργέστερον παράδειγμα πρὸς θαυμασμόν καὶ μίμησιν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀναμφισβητήτως παράλειψιν ἐὰν δὲν ἐπεσημειώθῃ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ προσφυγικὸν στοιχεῖον, χάρις εἰς τὰ ἔξοχα ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ του προσόντα καὶ τὴν ἐμφυτον ἔντονον τάσιν δημιουργίας, συνῆβαλε κατὰ τρόπον θετικόν, εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Παράλληλως, ἐπιχειρεῖται νὰ δειχθῇ ὅτι τὸ ἄλλοτε Ὑπουργεῖον Προνοίας, τὸ ὅποσον ἐξ ὑπαρχῆς ἐπεφορτίσθη τὸ βαρῦτατον καὶ πολὺπλευρον ἀντικείμενον τῆς περιθάψεως καὶ ἀποκαταστάσεως 1.500.000 περίπου προσφύγων, χωρὶς καμμίαν προπαρασκευήν, χωρὶς εἰδικευμένον καὶ ἐπαρκές προσωπικόν καὶ χωρὶς κατάλληλον διοικητικὴν καὶ τεχνικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀρμοδίων του ὑπηρεσιῶν, ἔφερεν εἰς πέρας τὸ ὅλον τοῦτο ἔργον μὲ ἀξιοθαύμαστον ἐπιτυχίαν. Ἡ ἐργασία αὕτη, ὅταν γνωσθῇ εὐρύτερον καὶ ἀναμετρηθῇ ἱστορικῶς μὲ καλὴν πίστιν καὶ ἀντικειμενικότητα, θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀφορμὴν, ἵνα τύχη τῶν ἐπιβεβλημένων ἐθνικῶν ἀμοιβῶν.

Ἐσαυτῶς ἰδιαιτέρων ἐθνικῶν διακρίσεων δέον νὰ τύχουν οἱ λειτουργοὶ τοῦ Ὑπουργείου τούτου, οἱ ὅποιοι ἐξῆσαν ἀπὸ τοῦ πλησίον τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ συνήργησαν, διὰ τῆς, μετ' ἀπεριγράπτου ἀφοσιώσεως καὶ αὐτοθυσίας, ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός των, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ τούτου ἔργου.

Τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα στοιχεῖα, δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἀπεικονίζουν τὴν ἀπόλυτον πραγματικότητα τῶν ἀριθμῶν, τόσον διότι ἐλλείπουν ἐπίσημοι ἐκθέσεις, ὅσον καὶ διότι τὰ βοηθήματα, ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν, δὲν συμφωνοῦν εἰς πολλὰ σημεῖα μεταξύ των. Θέλομεν, ὁμως, νὰ πιστεύωμεν ὅτι διὰ τῆς ἐρεῦνης μας καὶ τῆς συνθέσεως τῶν δεδομένων, ἐπλησιάσαμεν περισσότερον τὴν πραγματικότητα.

Διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρουσίας ἐλάβομεν ὑπ' ὄψει τὰ κάτωθι βοηθήματα :

- 1) Α. Πάλλη : Προσφυγικὸν ζήτημα (εἰς μεγάλῃν Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν).
- 2) Μ. Πασχοπούλου : Στέγαις προσφύγων (ἐνθ. ἀν).
- 3) Ζ. Παπαγεωργίου : Ἀπαλλοτριώσεις (ἐνθ. ἀν.).
- 4) Β. Νοταρᾶ : Ἡ ἀγροτικὴ ἀποκατάστασις τῶν προσφύγων (1934).
- 5) Τὸ ἔργον τοῦ τομέως «Περιθάλψις προσφύγων» εἰς γενικὰς γραμμὰς (1925).
- 6) Ν. Μανούση : Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν καὶ ἡ ἀνταλλάξιμος περιουσία (ἀρθρογραφία εἰς ἐφημερίδας).
- 7) Τοῦ ἰδίου : Ἡ στέγαις καὶ αἱ ἀπαλλοτριώσεις ὑπὲρ τῶν προσφύγων (ἐνθ. ἀν.).
- 8) Ἐκθεσις Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τομέως περιθάψεως προσφύγων.
- 9) Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου : «Ἡ μείωσις τῶν προσφυγικῶν χρεῶν καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀστῶν

προσφύγων» (1933). 10) Μ. Αϊλιανού : Τὸ ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς Περιθάλψεως (1921). 11) Α. Αἰγίδου : Ἡ Ἑλλάς χωρὶς τοὺς πρόσφυγας (1934). 12) Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Προσφύγων : Τὸ προσφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν παρούσαν φάσιν του (1957). 13) Ν. Πετσάλη : Ἡ δημοσιονομικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ προσφυγικοῦ ζητήματος (1930). 14) Ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς Βουλῆς, ἐπὶ σχετικῶν συζητήσεων. 15) Εἰσηγητικαὶ ἐκθέσεις Νομοσχεδίων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων. 16) Οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Κράτους. 17) Σχετικὰ στοιχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας. 18) Ἐφημερίς «Προσφυγικὸς Κόσμος» (σχετικὴ μὲ τὸ θέμα ἀρθρογραφία).

II. Ἡ δημιουργία τοῦ προσφυγικοῦ προβλήματος

1. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἀντιμετώπισε θέματα περιθάλψεως προσφύγων ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεώς του. Ἡ πρώτη μέριμνα ὑπὲρ τῶν προσφύγων ἐσημειώθη κατὰ τὸ 1824, ὅτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν προσέφυγον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος πλέον τῶν 3.000 Ψαριανῶν, τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐγκατέστησε διαδοχικῶς εἰς τὴν Μονεμβασίαν καὶ μετὰ τὴν ἐπελευθέρωσιν τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἐρέτριαν (Νέα Ψαρά). Ἡ ἐπομένη μέριμνα ἐξεδηλώθη διὰ τοὺς ἐκ Κρήτης πρόσφυγας, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως (1831) εἰς τὸν Ἀδάμαντα τῆς Μήλου, εἰς τὸ Τολὸν τῆς Ἀργολίδος καὶ εἰς τὴν Μεθώνην. Παραλλήλως ἄλλαι σειραὶ προσφύγων ἀπὸ τὴν Χίον καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην (περισσότεροι τῶν 50.000 ἀτόμων) συνεπεῖα τῆς ἐκραγείσης ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔτη 1866 - 69 ἐπαναστάσεως εὔρον ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν περιθάλψιν. Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῶν Κρητῶν προσφύγων ἐπέστρεψε νεῖς τὴν νῆσον του μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐπανάστασεως.

Ἐάν διὰ τοὺς εἰσρεύσαντας ὀλιγαριθμοὺς πρόσφυγας τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων δὲν ἐχρειάσθησαν, εἰμὴ μόνον, στοιχειώδη μέτρα περιθάλψεως, διὰ τὸν πληθυσμὸν ὁμως τῶν 33.000 περίπου Ἑλλήνων, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος συνεπεῖα τοῦ Βουλγαρικοῦ διωγμοῦ τοῦ 1906, τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος παρέστη ἀνάγκη νὰ καταβάλλῃ συστηματικὴν προσπάθειαν ἀποκαταστάσεως τῶν δαπανήσαν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὀλόκληρον τὸ ἐκ 15.000.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συγκεντρωθῆν ποσὸν τῶν δύο μικρῶν ἐσωτερικῶν δανείων.

Ἀλλὰ τὸ κακόν, δυστυχῶς, δὲν ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Οἱ ἐν συνεχείᾳ πόλεμοι, οἱ ἀπηνεῖς διωγμοὶ, τοὺς ὁποίους ὑφίστατο κατὰ περιόδους, ὁ ὑπὸ δουλείαν ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ ἡ κατάστασις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργουν οἱ κατὰ καιροὺς διεθνεῖς συνθήκαι, ἐξηνάγκαζον πολλὰκις τοῦτον, ἵνα ἐγκαταλείπῃ τὴν ἐστίαν του καὶ νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα.

Οὕτως, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913, ἤρχισε μία συνεχῆς εἰσροὴ νέων προσφύγων :

α.- Ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης συνεπεῖα τῶν τουρκικῶν διωγμῶν κατὰ τὰ ἔτη 1914 καὶ 1919 - 1921.

β.- Ἐκ Καυκάσου κατὰ τὸ 1917, ὡς ἐπακόλουθον τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως ἐν Ρωσσίᾳ καὶ

γ.- Ἐκ Βουλγαρίας κατὰ τὸ 1919, συνεπείᾳ τῆς συνθήκης Νεϋγύ. Τότε ὑπεχρέωθησαν εἰς μετανάστευσιν 45.000 περίπου ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι.

Τὸ σύνολον τῶν ἐλθόντων εἰς Ἑλλάδα μέχρι τοῦ 1922 προσφύγων ἀνέρχεται εἰς 500.000 περίπου ἄτομα. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν περιθάλψεως, στεγάσεως καὶ ἐποικισμοῦ τῶν προσφύγων τούτων, τὸ Κράτος ἐδαπάνησε ποσὸν ὑπερβαῖνον ἐν συνόλῳ τὰς 310.000.000 δραχμάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὴν γεωργικὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀγροτῶν προσφύγων τῆς περιόδου ἐκείνης, ἀντιμετώπισεν ἡ Ἑλλάς κυρίως διὰ τῆς ἀγορᾶς τσιφλικίων ἐν Θεσσαλίᾳ συνολικῆς ἐκτάσεως 1.058.700 στρεμ. Εἰς τὰ ἀγροκτῆματα ταῦτα ἐγκατεστάθησαν 2.600 προσφυγικαὶ οἰκογένειαι ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ 4.500 οἰκογένειαι ἐντοπίων ἀκτημόνων.

2. Αἱ μετακινήσεις αὗται, ὡς σημειωθεῖσαι εἰς τὸ περιθώριον τῶν ἐντόνων πολεμικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶναι εὐρύτερον γνωστὰί. Σήμερον δὲ ὁμιλοῦντες περὶ προσφυγικοῦ ζητήματος ἐννοοῦμεν τὸ δημιουργηθέν, συνεπείᾳ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922.

Τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι γνωστὰ, τόσον διότι μέγα μέρος τῆς παρουσίας γενεᾶς, τὰ ἔζησε μὲ τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν παλμὸν μιᾶς Ἐθνικῆς, ἀνευ προηγουμένου, περιπετείας ὅσον καὶ διότι ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ἔντασις τῶν ὑπῆρξαν ἰδιαίτερος τραγικὴ εἰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνεπείας δι' ὅλοκληρον τὸ ἔθνος καὶ μάλιστα διὰ σειρὰν δεκαετηρίδων.

Αἱ προηγηθεῖσαι τοῦ 1922 μετακινήσεις ἑλληνικῶν πληθυσμῶν χαρακτηρίζονται — βεβαίως — ὡς μικρᾶς ἐκτάσεως, συγκρινόμεναι μὲ τὴν πλημμύραν τῶν ὁμογενῶν, οἵτινες εὐρίσκοντο μέχρι τοῦ 1922 θαυμασίως ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς ἀνθούσας ἀπὸ ἑλληνικὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἑλληνικὴν δημιουργίαν ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἵτινες ὑπεχρέωθησαν, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν κατάρρευσιν τοῦ μετώπου ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1922 νὰ ἐγκαταλείψουν ταύτας καὶ νὰ εἰσρεύσων εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος.

Μέχρι τοῦ 1923 εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς, ἀπεβιβάζοντο κατὰ χιλιάδας οἱ ἐγκαταλείψαντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τὰ πέραν τοῦ Αἰγαίου εὐφορα καὶ γραφικὰ ἑλληνικὰ παράλια.

Ἐκδιωγμένοι, ταλαιπωρημένοι καὶ χωρὶς οὐδένα πόρον ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὁ μόχθος καὶ ὁ ἰδρῶς αἰῶνων ἐδημιούργησεν — ἀληθινὰ ράκη — ἀπεβιβάσθησαν 1.500.000 περίπου ὁμογενεῖς, ζητοῦντες τὴν προστασίαν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

III. Ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος

Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλεῖτο αἰφνιδίως νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ αἰμάσσουσα ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων πολέμων καὶ τελείως ἀπροετοίμαστος ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως εἰδικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν Ἑλλάς, ὑπῆρξαν ἀσυλλήπτου ἐκτάσεως, σοβαρότητος καὶ πλοκῆς.

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, ἀσφαλῶς δὲν ἀναφέρεται δι' Ἔθνος, προηγούμενον τραγικὸν συμβάν. Τὰ ἐπείγοντα ζητήματα τῆς πρώτης ἐκείνης στιγμῆς, συγκείμενα πρωτίστως εἰς τὴν παροχὴν ἀμέσου περιθάλψεως τοῦ πληθυσμοῦ τούτου, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν διενέργειαν τῆς ἀκριβοῦς ἀπογραφῆς του. Ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἡ καταφυγὴ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ προσφύγων εἰς ἄλλας χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ, αἱ ταλαιπωρίαι, αἱ ἀσθένειαι καὶ αἱ ἀκατάλληλοι γενικῶς συνθήκαι διαβιώσεως, συνετέλεσαν εἰς τὸν ἀποδεκατισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ τούτου.

Οὕτως, οἱ ἀριθμοὶ τῆς μετὰ μίαν πενταετίαν (1928) ἐνεργηθείσης ἀπογραφῆς παρουσίασαν ὡς ἀκολουθῶς τὴν προσφυγικὴν εἰκόνα :

α/α Τόπος προελεύσεως	Ἀριθμὸς προσφύγων
1. Μικρὰ Ἀσία	626.954
2. Θράκη	256.635
3. Πόντος	182.169
4. Κωνσταντινούπολις	38.458
5. Βουλγαρία	49.027
6. Ρωσσία	58.526
7. Σερβία, Ἀλβανία, Δωδεκάνησος, Ρουμανία, Κύπρος	10.080
Σύνολον προσφυγόντων ἀτόμων	1.221.849

3. Ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εὐρίσκετο ἐν συνόλῳ σχεδὸν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐξαιρέσει 100.000 Κωνσταντινοπολιτῶν καὶ 150.000 ἐτέρων Ἑλλήνων, εὐρισκομένων κατεσπαρμένων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, ἤρξαντο διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, αἵτινες κατέληξαν τὴν 30ην Ἰανουαρίου 1923 εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, «περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν». Δι' αὐτῆς ἐθεωρήθησαν ὡς ὀριστικά, ἅπασαι αἱ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ α' Βαλκανικοῦ πολέμου (18 Ὀκτωβρίου 1912) γενόμεναι μεταναστεύσεις Ἑλληνικοῦ καὶ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς ἀντιστοίχους χώρας καὶ ἐρρυθμίσθησαν τὰ προκύψαντα ζητήματα ἐκ τῶν νέων μετακινήσεων. Εἰς τὸ ἰον ἄρθρον τῆς συνθήκης ταύτης τονίζεται ἐπιγραμματικῶς : «Ἀπὸ τῆς 1ης Μαΐου 1923, θέλει ἐνεργηθῆ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Τούρκων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ πρόσωπα ταῦτα, δὲν θὰ δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ ἔλθουν ἵνα ἐγκατασταθῶσιν ἐν Τουρκίᾳ ἢ ἀντιστοίχως ἐν Ἑλλάδι, ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Τουρκικῆς ἢ ἀντιστοίχως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως».

Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης προεβλέφθη ἡ, μερίμνη μικτῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπαρτιζομένης ἐκ τριῶν οὐδετέρων καὶ ἀνά τεσσάρων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἀντιπροσώπων, μετακινήσεις τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν πληθυσμῶν, ἢ ἐκτίμησις τῆς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐγκαταλειπομένης ἀκινήτου περιουσίας, ἀντιστοίχως εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν, ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐπὶ πλέον

διαφορᾶς διὰ τὴν πληρωμὴν ταύτης εἰς τὸ ζημιούμενον Κράτος, ὡς καὶ ἡ καταβολὴ ἐκ μέρους ἑκατέρου Κράτους πλήρους ἀποζημιώσεως εἰς ἕκαστον ἀνταλλάξιμον.

Τὸ θέμα ὁμῶς τῆς ἑκατέρωθεν ἐκτιμήσεως καὶ τῆς πληρωμῆς τῆς ἀνακυπτούσης διαφορᾶς εἰς τὸ ζημιούμενον Κράτος προσέκρουσεν ἐν τῇ πράξει εἰς ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια, συνεπεία, τῶν ὁποίων τὰ δύο ἐνδιαφέροντα Κράτη, ὑπεχρέωθησαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν συμπληρωματικῆς συμβάσεως (συμφωνία Ἀγκύρας 10ης Ἰουνίου 1930) δυνάμει τῆς ὁποίας παρητήθησαν ἀμοιβαίως ἀμφοτέρα τὰ Κράτη (Ἑλλάς - Τουρκία) πάσης ἀποζημιώσεως, ἀφέθη δὲ πλήρης ἐλευθερία εἰς ἕκαστον τῶν Κρατῶν τούτων, ἵνα ρυθμίση κατὰ τὴν κρίσιν του, τὸ ζήτημα τῶν ἀποζημιώσεων καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀνταλλαγέντων πληθυσμῶν του.

Ἡ ἀκίνητος ἀνταλλάξιμος περιουσία, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειπεν ἐν Ἑλλάδι, ὁ ὑποχρεωθείς εἰς ἀνταλλαγὴν Μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς (ἀνερχόμενος εἰς 400.000 ἄτομα περίπου) ὑπελογίσθη ὑπὸ τῆς ΕΑΠ (Ἐκθεσις 25 - 5 - 27 πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν) εἰς 9.959.493.230 δραχμὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἀξία αὕτη ἐχαρακτηρίσθη τότε πανταχόθεν ὑπερβολικὴ, δὲν ἠδύνατο δὲ κατὰ τοὺς τότε γενομένους ὑπολογισμοὺς νὰ εἶναι μεγαλύτερα τῶν 5.000.000.000 δρχ. Ἐκ τῆς περιουσίας ταύτης γαῖαι 5.352.802 στρεμμάτων, ὑπολογισθείσης ἀξίας 3.227.774.550 δραχμῶν παρεδόθησαν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, τὰ ὑπόλοιπα δὲ ἀκίνητα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἐναντι τῆς ὑποχρέωσεως, ἣν ἀνέλαβεν αὕτη, διὰ τὴν ἔκδοσιν ὁμολογιῶν πρὸς ἀποζημιώσιν τῶν ἀνταλλαξιμῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Ἐναντι τῆς ἀνωτέρω παραληφθείσης περιουσίας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, δὲν κατέστη ποτὲ ἀκριβῶς γνωστὴ ἢ εἰς προπολεμικὰς δραχμὰς ἀξία τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ ἀκινήτου περιουσίας. Βάσει στοιχείων, ἀναφερθέντων εἰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς κατὰ τὸ ἔτος 1933, αἱ εἰς ὄφελος τῆς Τουρκίας ἀφθεῖσαι διάφοροι ἀποζημιώσεις τῆς Ἑλλάδος ὑπελογίσθησαν εἰς 40 δισεκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν. Ἐάν ὁ ἀριθμὸς οὗτος θεωρηθῇ ὑπερβολικὸς καὶ ἡ διαφορά τῆς ἀξίας δὲν εἶναι τῆς τάξεως τῶν 40 δισ. προπολεμικῶν δραχμῶν, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ ἐπελθοῦσα ἐκ τοῦ συμψηφιστικοῦ διακανονισμοῦ (συμφωνία Ἀγκύρας 1930) ζημίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξε τεραστία.

Διὰ νὰ δοθῇ μία εἰκὼν τῆς ἐγκαταλειφθείσης εἰς τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικῆς ἀκινήτου περιουσίας παρατίθεμεν κατωτέρω πίνακα ἐμφαίνοντα τὴν ἐκτιμηθεῖσαν πρωτοβαθμίως κατὰ περιοχὴν ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως περιουσίαν εἰς χρυσὰς λίρας Τουρκίας.

/α Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπαρχίαι	Ἐπιδικ. ποσὰ
	1
1. Ἀγκύρας	1.560.00
2. Ἀδραμυτίου - Περγάμου	6.567.16 ₄
3. Ἀδριανουπόλεως	3.289.557
4. Αἴνου	213.629 ⁹
5. Ἀμασειάς	19.161.371
6. Ἀννέων	4.001.724
7. Βιζύης	3.282.11 ₁
8. Βρουύλων	9.151.042
9. Γάνου - Χώρας	1.496.611
10. Δαρδανελλίων	3.941.821
11. Δέρκων	2.193.567
12. Διδυμοτείχου	1.140.605
13. Ἐφέσου	14.985.609
14. Ἡλιουπόλεως	11.229.705
15. Ἡράκλεια - Ραιδεστοῦ	7.075.616
16. Θεοδοσιουπόλεως	1.067.217
17. Ἰκονίου	10.155.753
18. Καισαρείας	5.988.625
19. Καλλιπόλεως - Μαδύτου	3.363.308
20. Κάρς	9.274.914
21. Κολωνίας	4.996.630
22. Κρήνης	13.241.750
23. Κυζίκου	6.607.949
24. Κυδωνιῶν - Μοσχονησίων	9.203.078
25. Κωνσταντινουπόλεως	882.248
26. Μετρῶν	1.489.480
27. Μυριοφύτου - Περιστάσεως	1.893.488
28. Νεοκαισαρείας	7.502.028
29. Νικαίας	6.399.405
30. Νικομηδείας	11.124.232
31. Πισιδίας	4.208.726
32. Πρακονήσου	2.102.978
33. Προύσης	5.618.372

(Συνέχεια εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα)

(Συνέχεια ἐκ τῆς προηγούμενης σελίδος)

α/α Ἐκκλησιαστικά Ἐπαρχία	Ἐπιδικ. ποσά
34. Ροδοπόλεως	4.558.724
35. Σαράντα Ἐκκλησιῶν	2.841.955
36. Σηλυβρίας	2.375.576
37. Σμύρνης	22.936.456
38. Ταρσοῦ - Ἀδάνων	2.797.625
39. Τραπεζοῦντος	6.917.129
40. Τυλορόης Σερετζίου	1.589.731
41. Φιλαδελφείας	4.163.685
42. Χαλδίας	16.154.874
43. Χαλκηδόνος	5.006.988
44. Ε.Ε.Ν.Δ. 13.11.37	1.039.766
	<u>264.743.423</u>

Εἰς τὴν μελέτην τοῦ Α. Αἰγίδου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἑλλάς χωρὶς πρόσφυγας» ἀνεφέρετο ὅτι τὸ σύνολον τοῦ ὕλικου πλοῦτου, ὃ ὁποῖος ἐγκατελείφθη ἢ ἀπολέσθη καθ' ὄλην τὴν διάκρειαν τοῦ ἑκατονταετοῦς ἀκηρύκτου πολέμου μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Τουρκισμοῦ ἀνήλθεν εἰς 302.527.450 χρυσᾶς λίρας Τουρκίας ἢ 100.625.549.675 σταθεροποιημένας δραχμᾶς.

4. Ἡ Ἑλλάς, ἐπομένῃ τῇ ἀναληφθείσῃ ὡς ἀνωτέρω, ὑποχρεώσει πρὸς καταβολὴν ἀποζημιώσεων, εἰς τὸν ἀνταλλαγόντα ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ἐξέδωκε τὰς ἀκολουθοῦσας σειρὰς ὁμολογιακῶν ἐσωτερικῶν δανείων, συνολικοῦ ποσοῦ 8.950.000.000 δραχμῶν.

Α'. Διὰ τοὺς ἀστοὺς πρόσφυγας:

- α) Δάνεια ἀνταλλαξίμων 1926 - 8% ἐξ 6.000.000.000 δρχ.
 β) » » 1928 - 6% ἐξ 1.650.000.000 δρχ.

Β'. Δι' ἀγρότας:

Δάνειον Ἀγροτικῆς 1931 - 6% ἐκ 500.000.000 δρχ.

Γ'. Διὰ τοὺς ἀνταλλαγόντας Κωνσταντινοπολίτας δυνάμει τῆς συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1926:

Δάνειον Ἑλλήνων ὑπηκόων 8% 800.000.000 δρχ.

Κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου τούτου κατεβλήθησαν εἰς τοὺς πρόσφυγας ἀποζημιώσεις συνολικοῦ ποσοῦ 30.311.000 λιρῶν Τουρκίας (Λ.Τ. 342,5 δρχ.) ἢ προπολεμικῶν δραχμῶν 10.396.412.000 (ἡ διαφορά προέκυψεν ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν ἀποσυρθεῖσαι ὁμολογίαι συνολικῆς ἀξίας 1.445.412.000 δρχ.). Αἱ ἀποζημιώσεις αὗται κατεβλήθησαν κατὰ κατηγορίας προσφύγων ὡς ἀκολούθως :

α) Εἰς 332.000 ἀστοὺς πρόσφυγας συνολικὸν ποσὸν δρ. 7.310.830.000.

β) Εἰς 150.000 ἀγρότας πρόσφυγας συνολικὸν ποσὸν δρ. 3.085.582.000.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐτέρα πηγὴ δέχεται ὅτι τὸ σύνολον τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου ἀποζημιώσεως ἀνταλλαξιμῶν ἀνήλθεν εἰς δρχ. 6.992.879.144.

5. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡ Ἑλλάς τοῦ 1922, ἡ ἀπαρτιζομένη συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1920 ἐκ 5.007.000 ἐν συνόλῳ κατοίκων, ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῆι πρόσθετον καὶ δὴ ἐντελῶς ἐξηθλιωμένον πληθυσμὸν, ἴσον πρὸς τὸ 1/4 περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Τὸ πρῶτον θέμα, τὸ ὁποῖον ἀντιμετώπιζεν ὁμοῦ μὲ τὴν παροχὴν τῶν στοιχειωδῶν μέσων συντηρήσεως καὶ στέγης, ἦτο ἡ κατανομή τῶν προσφύγων εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς χώρας, τόσον διὰ μὴ δημιουργηθῶν ὑπερμεγέθη κέντρα ἐκ τῆς συγκεντρώσεως των εἰς ὀρισμένας μόνον περιφερείας, ὅσον καὶ διὰ νὰ δοθῆι εἰς ἕκαστον ἐκ τούτων, ἐπαγγελματικὴ διέξοδος, ἀνάλογος πρὸς τὴν εἰδικότητά του, ἢ τὰς γνώσεις του. Κυρίως ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, ὁ ὁποῖος διωχετεύθη πρὸς τὰ βόρεια τμήματα τῆς Ἐπικρατείας, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγκην γεωργικῶν χειρῶν καὶ ὅπου ἦσαν πολλὰ χωρία, ἄνευ κατοίκων καὶ ἐλεύθερα, λόγῳ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτως, ὡς προέκυψεν ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1928, αἱ ἐν συνόλῳ ἀπογραφεῖσαι 305.562 προσφυγικαὶ οἰκογένειαι (ἀγροτικαὶ 144.706 - ἀστικαὶ 160.856) κατενεμήθησαν ὡς ἀκολούθως :

Περιφέρεια	Ἄτομα ἀγροτ. οἰκογ.	Ἄτομα ἀστικ. οἰκογ.	Σύνολον ἀτόμων
Μακεδονία	446.094	192.159	638.253
Θράκη	72.060	35.547	107.607
Ἡπειρος	4.360	3.719	8.179
Κρήτη	18.938	14.938	33.900
Νῆσοι Αἰγαίου	3.696	52.917	56.613
Παλ. Ἑλλάς	33.576	343.721	377.297
Σύνολον	578.824	643.025	1.221.849

Τὸ πρῶτιστον, ὡς ἐλέχθη, μέλημα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἦμα τῆ ἐισροῆ τῆς κατερειπομένης αὐτῆς ἀνθρωποπλημμύρας εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἦτο ἡ παροχὴ τῶν πρώτων μέσων περιθάλψεως, ἦτοι (σιτίσεως, ἐνδύσεως, στεγάσεως καὶ ἰατρικῆς περιθάλψεως).

Αἱ κρατικά ὑπηρεσίαι, τελείως ἀνέτοιμοι καὶ ἀπαρασκευοὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοιαύτης ἐκτάσεως προβλημάτων, ἐδέχθησαν τὴν συνδρομὴν εὐπορούντων ἰδιωτῶν ὡς καὶ ἑλληνικῶν καὶ ξένων Φιλανθρωπικῶν Ὁργανώσεων (Ἀμερικανικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, Ἀμερικανικὴ Περίθαλψις Ἑγγύς Ἀνατολῆς, Σωματεῖον Ἀμερικανίδων Κυριῶν, Ἀγγλικὸς Σύλλογος Προστασίας Παίδων κλπ.). Ἄν τὰ πρῶτα μέτρα ἐπειγούσης περιθάλψεως τῶν προσφύγων ἦτο δυνατόν νὰ ληφθοῦν ἐκ τῶν ἐνόμων καὶ μὲ τὰ δεδομένα τῆς πείρας τῶν ἀλλοδαπῶν κυρίως Φιλανθρωπικῶν Ὁργανώσεων, τὰ μεγάλα ὅμως προβλήματα, τῆς μονίμου στεγασεως καὶ τῆς ὀριστικῆς περαιτέρω ἀποκαταστάσεως τῶν ἐδημιούργουν ἐν πελώριον χάος. Προσπάθεια ἀναλήψεως τοῦ βάρους διὰ τὴν ἐπίλυσίν των ἐκ τῶν κανονικῶν ἑλληνικῶν πόρων θὰ ἐσήμαινε δευτέραν καὶ ὀλοκληρωτικὴν ἐθνικὴν καταστροφὴν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἠναγκάσθη ἡ Ἑλλάς νὰ ζητήσῃ τὴν συμπαράστασιν τοῦ τότε λειτουργούντος Διεθοῦς Ὁργανισμοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (Κ.τ.Ε.) πρὸς σύναψιν ἐξωτερικοῦ δανείου. Πράγματι ἡ Κ.τ.Ε., δεχθεῖσα εἰσήγησιν τοῦ δόκτορος Νάνσεν, ἐνέκρινε τὴν παροχὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως κατὰ τὴν διαδικασίαν, ἡ ὁποία εἶχε προηγηθῆ διὰ τὴν Ἑσθονίαν, Οὐγγαρίαν κλπ. Οὕτω, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 1923 πρωτοκόλλου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Κ.τ.Ε. παρεσχέθη τὸ πρῶτον προσφυγικὸν δάνειον ἐκ 12.300.000 λιρῶν Ἀγγλίας (πραγματικῆς καταβολῆς 9.970.016 λιρῶν Ἀγγλίας) πρὸς τόκον 7% καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δημιουργηθῆ ἴδιος ὄργανισμὸς διὰ τὴν ἐν γένει ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῶν προσφύγων, ἐξαρτάμενος ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς Κ.τ.Ε. Τὸ ἀνωτέρω δάνειον, συνεπληρώθη κατὰ τὸ 1928 διὰ τοῦ β' προσφυγικοῦ δανείου ἐκ 3.000.000 λιρῶν Ἀγγλίας, πρὸς τόκον κατὰ τμήματα 5% καὶ 4% καθαροῦ προϊόντος 2.998.324-λιρῶν Ἀγγλίας.

Εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ὡς ἀνωτέρω τεθέντος ὄρου, ἐδημιουργήθη ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.) διοικουμένη ὑπὸ μικτὴν διοίκησιν, ἀπαρτιζομένην ἐκ δύο ἐκπροσώπων τῆς Κ.τ.Ε. καὶ δύο Ἑλλήνων. Ἡ Ε.Α.Π. ἤρξατο λειτουργοῦσα τὸν Δεκέμβριον 1923 μὲ πρῶτον Πρόεδρον αὐτῆς τὸν Μορκεντάου.

Εἰς τὴν Ε.Α.Π. συμφώνως πρὸς τὸν ὄρον τῆς δανειστικῆς συμβάσεως, ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τοῦ προϊόντος τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω δανείων ὀνομαστικῆς ἀξίας 15.300.000 λιρῶν Ἀγγλίας.

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἐξ ἄλλου, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς Ε.Α.Π. ἔθεσεν ἀμέσως εἰς τὴν διάθεσίν τῆς, ἅπαν τὸ τεχνικὸν καὶ διοικητικὸν προσωπικὸν τῶν ἐποικιστικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ὡς καὶ διάσπαρτον ἀνά τὴν ἐπικράτειαν ἑκτασιν, συγκειμένην ἐξ 8.500.000 στρεμμάτων γεωργικῶν καὶ ἀστικῶν κτημάτων. Ἐκ τούτων τὰ 5.352.802 στρέμματα μετεβίβασε τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον εἰς τὴν Ε.Α.Π. κατὰ πλήρη κυριότητα.

IV. Ἀγροτικὴ ἀποκατάστασις

Τὰ πρῶτα νομοθετικὰ μέτρα μερίμνης καὶ κοινωνικῆς προστασίας ὑπὲρ τῶν γεροτῶν προσφύγων ἐλήφθησαν τὸ 1923 ὅτε ἤρχισαν ἐφαρμοζόμενα διὰ κρατι-

κων πόρων μέτρα περιθάλψεως και ἀποκαταστάσεως τούτων. Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς γεωργικῆς ἀποκαταστάσεως ἦτο τεράστιον. Τὴν συνέχειαν εἰς τὴν δραστηριότητα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος τούτου ἔδωκεν ὁ ὡς ἀνωτέρω δημιουργηθεὶς Ὁργανισμὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων.

Πράγματι ἡ Ε.Α.Π. τὴν μεγαλύτεραν προσπάθειάν της κατέβαλεν, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀγροτικοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις ἀναμφισβητήτως ἐνεφάνιζε μεγαλύτεραν εὐχέρειαν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι, βασικῶς εὕρισκοντο εἰς τὴν διάθεσίν της οἱ ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τῶν ἀνταλλαγέντων τουρκικῶν πληθυσμῶν ἀγροτικοὶ οἰκισμοί, ἰδίως εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἀρκούντως πεπειραμένων κρατικῶν ἐποικιστικῶν ὑπηρεσιῶν, ἤρχισεν ἀμέσως ἡ Ε.Α.Π. τὴν προεργασίαν διὰ τὴν κατανομήν τῶν ἀγροτῶν προσφύγων εἰς τὰ διάφορα γεωργικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας, ἀναλόγως πρὸς τὴν καταλληλότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν εἰδικότητα ἐκάστου ἀποκαθισταμένου γεωργοῦ πρόσφυγος. Ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀγροτικῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς περιέλαβεν :

α) Τὴν παροχὴν ἀναλόγου χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν ἄμεσον ἐγκατάστασιν καὶ συντήρησιν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀγρότου πρόσφυγος μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τῆς πρώτης ἐκ τῆς καλλιεργείας ἐσοδείας.

β) Τὸν ἐφοδιασμὸν τούτων διὰ τῶν ἀπαραιτήτων γεωργικῶν μέσων καὶ ἐργαλείων (ζῶα, θεριστικαὶ μηχαναί, ἄροτρα, κάρρα, σκαπάναι, δενδρύλλια, σπόροι κλπ.). Οὗτω, διὰ τὸν σκοπὸν τούτον ἐχορηγήθησαν μέχρι τοῦ 1930 εἰς τοὺς ἀγρότας πρόσφυγας 701.357 ζῶα.

γ) Τὴν παράδοσιν πρὸς τὰ μέλη ἐκάστης οἰκογενείας καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐδάφους γεωργικοῦ κλήρου, κυμαινομένου κατὰ τὸ μέγιστον μέρος μεταξύ 30 - 40 περίπου κατὰ μέσον ὄρον στρεμμάτων εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν.

δ) Τὴν παραχώρησιν οἰκίας, ὅπου ὑφίστατο ἐτοιμὴ τοιαύτη, ἐντὸς τοῦ κλήρου ἢ ἄλλως τὴν παροχὴν μέσων μόνον ἢ συνδυασμένων μετ' οἰκοδομικὰ ὑλικά, διὰ τὴν αὐτοστέγασιν τῆς ἀγροτικῆς προσφυγικῆς οἰκογενείας.

Ἡ ὡς ἄνω ἐργασία συνεδυσάθη πρὸς γενικώτερα μέτρα κοινωνικῆς προστασίας καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἀγροτικῶν τούτων περιοχῶν, ἥτοι :

α) Διὰ τῆς συστάσεως κατὰ περιοχὰς ἀγροτικῶν ἰατρείων ὡς καὶ τῆς ἀνεγέρσεως σχολείων, ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων Ἱδρυμάτων καὶ καταστημάτων γενικῆς ἐξυπηρετήσεως.

β) Διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας (ὁδοποιία, ἀποχέτευσις, ἀρδευτικαὶ διανοίξεις, ἀντιπλημμυρικαὶ ἐργασίαι, ὕδρευσις κλπ.).

γ) Διὰ τῆς ἰδρύσεως δενδροκομικῶν, γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν συμβουλευτικῶν σταθμῶν.

Διὰ τοῦ ἐφαρμοσθέντος συστήματος, τῆς καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν διασπορᾶς τοῦ ἀγροτικοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, οὗτος κατενεμήθη ὡς ἀκολουθῶς καὶ ἐν συσχετισμῷ μετ' τοὺς δημιουργηθέντας ἀγροτικοὺς Συνοικισμοὺς :

Περιφέρεια έγκαταστάσεως Συνοικισμῶν	Παραχωρηθέντες κληροί			Ἀποκατα- σταθέντα ἄτομα	Ἄγροτ. Συν. κατά περιφέρειαν
	ὑπὸ Ε.Α.Π.	παρὰ τοῦ Κράτους	Σύνολον παραχωρή- σεων		
Μακεδονία	88.715	—	88.715	348.336	1.088
Θράκη	41.828	—	41.828	167.312	623
Ἡπειρος	1.333	57	1.390	5.560	28
Θεσσαλία	2.260	652	2.912	11.648	55
Στερεὰ Ἑλλάς	3.858	1092	4.950	19.800	47
Πελοπόννησος	864	216	1.080	4.320	20
Λήμος - Σάμος	771	150	921	3.684	16
Κρήτη	4.962	—	4.962	19.848	212
	143.591	2.167	146.758	580.508	2.089

Ἐπ' αὐτοῦ σημειοῦται ὅτι ἐνῶ ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π. ἐγκατεστάθησαν 143.591 οἰκογένειαι, εἰς τὰ κτηματολογικὰ μεριδολόγια, τὰ ὅποια παρέδωκε κατὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἡ Ε.Α.Π., κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1931 εὑρέθησαν στεγασθεῖσαι 175.829 οἰκογένειαι, ἧτοι κατὰ 32.238 περισσότεραι. Ἐδόθη τότε ἡ ἐξήγησις ὅτι τοῦτο ὀφείλετο βασικῶς εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν νέων οἰκογενειῶν, δημιουργηθειῶν μετὰ τὴν προσφυγὴν των.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀγροτικῶν Συνοικισμῶν οἱ 2.048 ἀπαρτιζόμενοι ἐξ 129.934 οἰκημάτων, συνεστήθησαν ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π. (ἐξ ὧν οἱ 963 ἀνακατεσκευάσθησαν λόγῳ τῆς ἐγκαταλείψεως των ὑπὸ τῶν ἀνταλλαγέντων Μουσουλμάνων) καὶ οἱ 41 ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Τὰ ποσὰ ἅτινα διετεθήσαν διὰ τὴν ἐποικιστικὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀγροτῶν προσφύγων κατανέμονται ὡς ἀκολούθως :

1. Μέσω Κρατικῶν πιστώσεων

α) Ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ δι' ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν (Υπουργεῖον Γεωργίας).

Μέχρι καὶ τῆς χρήσεως	1921 - 1922	δρχ.	36.105.850,35
Οἰκ. χρήσις	1922 - 1923	»	27.220.046,15
»	» 1923 - 1924	»	193.895.151,85
»	» 1924 - 1925	»	67.545.122,80
»	» 1925 - 1926	»	16.988.522,70
»	» 1926 - 1927	»	9.777.768,45
»	» 1927 - 1928	»	9.244.382,40
»	» 1928 - 1929	»	30.300.681,50
»	» 1929 - 1930	»	16.452.196,50
»	» 1931 - 1934	»	110.000.000,—
	Σύνολον	»	517.529.722,70

β) Ἐξ εἰδικῶν πιστώσεων ὡσαύτως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δι' ἐφόδια τῶν ἀγροτῶν προσφύγων. Ἐπιτάξεις, γεωργικά ἐργαλεῖα, σιτηρά, κτήνη κλπ. Δρχ. 119.150.342.

γ) Ἐκ τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ δυνάμει τοῦ Ν. 4121/1929 καὶ τῆς ἀπὸ 11-7-1929 πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διετέθη ἑτέρα ἑκτακτος πίστωση ἐκ δραχμῶν 100.000.000 διὰ τὴν ἐνίσχυσιν 254 ἀγροτικῶν παραμεθορίων προσφυγικῶν Συνοικισμῶν.

Ἦτοι σύνολον ποσοῦ: 736.680,064 δρχ. (517.529.722 + 119.150.342 + 100.000.000).

2. Μέσω τῆς Ε.Α.Π.

(Σύνολον ποσοῦ, ὄπερ διεχειρίσθη ἡ Ε.Α.Π.).

α) Δάνειον 1924 7% λ.Α.	9.970.016	δρχ.	3.594.572.465
β) » 1928 6% »	499.760	»	180.156.339
γ) » 1929 4% »	2.503.279	»	938.729.542
δ) διάφοροι πόροι	762.812	»	286.054.715
λ.Α.	13.735.867		4.999.513.061

Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου διετέθη δι' ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν:

α) Διὰ στέγασιν	Δρχ.	1.001.722.628
β) Διὰ ζῶα καὶ γεωργικά ἐργαλεῖα	»	567.779.337
γ) Μεταφοραὶ	»	168.058.625
δ) Δάνεια καλλιεργητικά δι' ἐπαγγελματικὰς βιοτεχνίας, ὑδρεύσεις Συνοικισμῶν κλπ.	»	896.095.049
ε) Δαπάναι κτηματογραφήσεως	»	69.771.297
στ) Κατασκευὴ ἔργων συγκοινωνίας	»	30.552.343
ζ) Δαπάναι ὑγιεινῆς καὶ σχολείων	»	44.404.210
η) Ἀποζημιώσεις ἀγροτῶν	»	5.866.246
θ) Δαπάναι διοικήσεως	»	452.385.965
Σύνολον ποσοῦ		3.336.635.703

3. Παραδοθέντα εἰς τὴν Ε.Α.Π. ἀκίνητα

Πέραν τῶν ἀνωτέρω ποσῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος συνεπὲς πρὸς τὴν ἐκ τῆς συμβάσεως ἀναληφθεῖσαν ὑποχρέωσίν του παρέδωκεν εἰς τὴν Ε.Α.Π. κατὰ πλήρη κυριότητα διὰ τὴν ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν.

α) Γαίαις συνολικῆς ἐκτάσεως 5.352.802 στρεμμάτων, ἧτοι:

Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην 4.800.000 στρέμματα.

Εἰς τὴν ὑπόλοιπον περιοχὴν 552.802 στρέμματα, περιελθόντα αὐτῷ ἐξ ἀπαλοτριώσεων, ἐξ ἰδίων τίτλων καὶ ἐκ τῶν τουρκικῶν ἀνταλλαξίμων.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔκτασιν δὲν συμπεριλαμβάνονται ἕτερα 4.000.000 περίπου στρέμματα ἅτινα διετέθησαν διὰ κοινήν χρῆσιν καὶ βοσκήν.

Ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων τούτων, βάσει τῶν ἐγγραφειῶν εἰς τὰ βιβλία τῆς Ε.Α.Π. τιμημάτων ὑπελογίσθη ἀρχικῶς εἰς δραχμὰς 3.227.774.550 ἢ λίρας Ἀγγλίας 8.607.398. Κατ' ἄλλην ἄποψιν, ὁ ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π. ἐνεργηθεὶς ὡς ἀνωτέρω ὑπολογισμός, εἶναι ἐσφαλμένος. Κατ' αὐτὴν βάσει ἐτέρων στοιχείων ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων τούτων, δεόν νὰ προσδιορισθῇ εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 10.875.000.000 ἢ 29.000.000 λιρῶν Ἀγγλίας (ἐκθεσις Ε.Α.Π. τῆς 25-5-1926 καὶ πρακτικὰ Βουλῆς 12ης Ἀπριλίου 1930) καὶ

β) Ἀκίνητα ἀνταλλαγέντων Μουσουλμάνων καὶ Βουλγάρων.

Οἰκήματα ἐν συνόλῳ 66.215.

Οἰκόπεδα ἐν συνόλῳ 18.450.

Ἡ ἀξία τούτων ὑπελογίσθη ὅτι ἀνήρχετο εἰς 822.369.398 δρχ. (2.181.719 λίρας Ἀγγλίας).

Ἐξ ἄλλου, ἡ ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, βάσει τοῦ Ν. 1908/39 παραδοθεῖσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διαχειρίσεως ἀνταλλαξίμων (ΥΔΑΜΚ) περιουσία εἰς κτήματα καὶ ἀξία τούτων εἰς προπολεμικὰς δραχμὰς ὑπελογίσθη ὡς ἐξῆς :

Ἀστικά				
Οἰκόπεδα	τεμ.	10.400	Δρχ.	532.000.000
Οἰκήματα	»	5.676	»	246.000.000
Καταστήματα	»	818	»	94.000.000
Διάφορα	»	1.170	»	102.000.000
		<u>18.064</u>		<u>974.000.000</u>
Ἀγροτικά				
Ἄγροι	τεμ.	57.070	Δρχ.	745.000.000
Βοσκαί	»	1.862	»	196.000.000
Φυτεῖαι	»	6.524	»	139.000.000
Δάση	»	406	»	106.000.000
		<u>65.862</u>		<u>1.186.000.000</u>

Συγκεντρωτικῶς αἱ διὰ τὴν ἐποικιστικὴν ἀποκατάστασιν πραγματοποιηθεῖσαι δαπάναι, συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα ὑπολογίζονται ὡς ἀκολούθως :

1. Καταβληθέντα ἐκ Κρατικῶν πιστώσεων (ὕπολογιζο- μένων καὶ τῶν 100.000.000)	Δρχ.	376.680.064
2. Ὑπόλοιπον παραδοθὲν ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π. εἰς τὸ Κράτος καὶ διατεθὲν δι' ἐργασίας σχετικὰς μὲ τὴν ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν	»	104.217.000
3. Ἐξοδα δι' ἀποκατάστασιν πραγματοποιηθέντα μὲσφ Ε.Α.Π.	»	3.336.635.704
4. Ἄξια παραδοθεισῶν γαιῶν Δημοσίου	»	10.875.000.000
5. Παραδοθέντα Τουρκοβουλγαρικὰ ἀκίνητα	»	822.369.398
Σύνολον ποσοῦ	Δρχ.	15.874.902.165

V. Ἀστικὴ ἀποκατάστασις

Ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀστῶν προσφύγων κατὰ τὴν ὑπογρα-
φὴν τοῦ 1928 ἦτο 643.025 ἔναντι 578.824 ἀγροτῶν. Ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀγρο-
τῶν, ὑπῆρξεν εὐχερεστέρα τόσον διότι ἐπρόκειτο κατὰ βάσιν περὶ μιᾶς ἀπασχο-
λήσεως τῶν ἀγροτῶν προσφύγων ὅσον καὶ διότι τὰ ἐγκαταλειπόμενα διὰ τῆς
μεταναστεύσεως τῶν ἀγροτῶν Μουσουλμάνων καὶ Βουλγάρων χωρία, κτήματα,
γεωργικαὶ ἐκτάσεις καὶ οἰκήματα, ἦσαν ἔτοιμα σχεδὸν δι' ἐγκατάστασιν τῶν
ἀγροτῶν Ἑλλήνων προσφύγων. Τουναντίον οἱ ἄστοι μὲ τὰς πολυαριθμοὺς εἰδι-
κότητάς των, ἐπρεπε πλὴν τῶν ἄλλων ν' ἀπασχολήσουν τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας
καὶ διὰ τὴν προσαρμογὴν ἐκάστου εἰς ὄρισμένον τόπον καὶ εἰς ὄρισμένην εἰδι-
κευσιν ἢ ἀπασχόλησιν. Περαιτέρω ἢ ἐγκαταστασίς των ὄφειλε νὰ συνδουασθῇ
μὲ τὴν ἀνάπτυξιν βιομηχανικῶν καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ
καταστῇ δυνατὴ ἢ ἀπορρόφησις τῶν ἐργατικῶν χειρῶν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὁμοῦς τῆς ὁμαδικῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων
τούτων εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, ἀνέκυπτον καὶ ἕτερα ζήτήματα δημοσίας ὑγείας,
σιτίσεως, περιθάλψεως κλπ.

Ἐνεκεν τῶν λόγων τούτων τὰ ληφθέντα μέτρα ὑπὸ τοῦ Κράτους ἦσαν ἀφ'
ἐνός μέτρα Περιθάλψεως καὶ ἀφ' ἐτέρου μέτρα ἐπαγγελματικῆς καὶ στεγαστικῆς
ἀποκαταστάσεως.

A' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1922 — 1941)

I. — Στεγαστικὴ ἀποκατάστασις

Τὴν μέριμναν ταύτην ἀνέλαβε τὸ πρῶτον, τὸ διὰ τοῦ ἀπὸ 3-11-1923 Ν.Δ.
συσταθὲν «Ταμεῖον Περιθάλψεως Προσφύγων», τὸ ὁποῖον χρηματοδοτηθὲν ἐκ
τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἐκ τοῦ προϊόντος εἰδικῶν φόρων ἐπὶ τοῦ καπνοῦ
καὶ ἄλλων εἰδῶν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἐκ 10 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ὑπολοίπου τῆς
«Πανελληνίου Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐράνων» διεχειρίσθη μέχρι τῆς διὰ τοῦ
ἀπὸ 29 Μαΐου 1925 Ν.Διατάγματος καταργήσεώς του, ποσὸν 360.000.000 προ-

πολεμικῶν δραχμῶν. Ἡ δρᾶσις τοῦ Ταμείου τούτου εἰς τὸν τομέα τῆς μονίμου ἢ προσωρινῆς στεγασσεως ὑπῆρξεν ἐξόχως ἱκανοποιητικὴ. Πέραν τούτου τὸ Ταμεῖον τοῦτο ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἐντὸς σκηνῶν προσωρινὴν διαμονὴν τῶν μετακινήθων προσφύγων, τὴν παροχὴν ἰατρικῆς περιθάλψεως, μέσων ἐνδύσεως, οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως, περιθάλψεως εἰς Νοσοκομεῖα καὶ Ὀρφανοτροφεία, ὡς καὶ πάσης μορφῆς βοήθειας εἰς τοὺς πρόσφυγας.

Καθ' ὃν χρόνον εὐρίσκειτο ἐν λειτουργίᾳ τὸ Ταμεῖον τοῦτο, ἡ Ε. Α. Π. εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν στεγαστικὴν τῆς προσπάθειαν. Μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέσα τὰ ὁποῖα, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσίν τῆς καὶ μετὰ τὴν ἐποπτικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Κράτους, ἡ Ε. Α. Π. ἀκολουθήσασα κυρίως τὴν ἀπ' εὐθείας κατασκευὴν οἰκῶν (εἰς ἐλάχιστον ποσοστὸν ἴδια εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα, ἐφαρμόσασα τὸ σύστημα τῆς παροχῆς οἰκονομικῶν καὶ οἰκοδομικῶν μέσων διὰ τὴν ὑπ' εὐθύνην τῶν προσφύγων ἀνέγερσιν κατοικίας), ἀνήγειρεν ἐπὶ γηπέδων τοῦ Δημοσίου συνοικισμοὺς κατ' ἐπέκτασιν ἢ ἐπαφὴν πρὸς τὰ ὑφιστάμενα ἀστικά κέντρα, ἀπαρτιζόμενα ἐκ 27.455 κατοικιῶν. Τὸ δαπανηθὲν δι' ἀστικὴν ἀποκατάστασιν κεφάλαιον ἐκ μέρους τῆς Ε. Α. Π. ὑπελογίσθη εἰς 1.661.296.858 δρχ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Ε. Α. Π. καὶ κυρίως μετὰ τὴν διάλυσιν ταύτης, δυνάμει τοῦ Ν. 4592/30 - 4 - 1930, τὸ τότε Ὑπουργεῖον Προνοίας, συνέχισε μετὰ χαρακτηριστικὴν μεθοδικότητα, τὴν στεγαστικὴν μέριμναν τῶν ἀστῶν προσφύγων. Τὸ σύστημα ὅπερ ἠκολούθησε τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο ὑπῆρξε συνδυασμὸς :

α) Κατασκευῆς νέων Συνοικισμῶν ἐκ μονορόφων κατοικιῶν ἢ πολυκατοικιῶν.

β) Χορήγησις οἰκοπέδου μετὰ ἢ ἀνευ δανείου διὰ τὴν ἀνέγερσιν κατοικίας τῆ πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη τῶν ἀποκαθισταμένων προσφύγων καὶ

γ) Διὰ τῆς συστάσεως 350 περίπου Συνεταιρισμῶν, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν Ν. Δ. τῆς 14-7-1927 καὶ τοῦ Ν. 3875, εἰς οὓς παρεχώρησε 5.500 περίπου οἰκοπέδα καὶ οἰκοδομικὰ δάνεια. Τὸ παρεχόμενον εἰς ἐκάστην προσφυγικὴν οἰκογένειαν δάνειον ἀνῆρχετο κατὰ μέσον ὄρον εἰς 30.000 δραχμὰς.

Διὰ τῶν μεθόδων τούτων τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας ἐδημιούργησε τοὺς προτύπους Συνοικισμοὺς Ν. Σμύρνης, Ν. Φιλαδελφείας, Ν. Καλλιπόλεως, Αἰγάλεω, Ν. Ἐρυθραίας, Ἀναύρου (Βόλου), Βυζαντίου (Θεσσαλονίκης) κλπ.

Αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι κατὰ οἰκονομικὰς χρήσεις μέχρι τοῦ ἔτους 1941 πιστώσεις ἐκ τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ (Ὑπουργεῖον Προνοίας) διὰ τὴν στέγασιν καὶ περιθάλψιν τῶν προσφύγων ἔχουν ὡς ἀκολούθως :

Οἰκονομικὴ χρῆσις	1922 - 1923	Δρχ.	168.000.000
»	»	»	229.200.000
»	»	»	370.000.000
»	»	»	274.900.000
»	»	»	264.800.000
»	»	»	122.800.000
»	»	»	133.400.000

Οικονομική	χρήσις	1929 - 1930	Δρχ. 96.200.000
»	»	1930 - 1931	» 86.500.000
»	»	1931 - 1932	» 50.890.000
»	»	1932 - 1933	» 49.100.000
»	»	1933 - 1934	» 63.900.000
»	»	1934 - 1935	» 70.630.000
»	»	1935 - 1936	» 70.646.000
»	»	1936 - 1937	» 116.919.000
»	»	1937 - 1938	» 97.447.000
»	»	1938 - 1939	» 85.836.000
»	»	1939 - 1940	» 69.227.000
»	»	1940 - 1941	» 68.700.000

Ἐπί πλέον τούτων διεθέτησαν ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Διαχειρίσεως ἀστικῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν (ΥΔΑΠΣ) συσταθείσης διὰ τοῦ ἀπὸ 14 - 7 - 1927 Ν.Δ. δρχ. 55.594.000 διὰ τὴν ἀνέγερσιν νέων οἰκημάτων, ὡς καὶ δρχ. 15.090.000 δι' ἔργα ὑδρεύσεως, ἀποχετεύσεως, ὁδοποιίας καὶ λοιπὰ ἔργα γενικῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν Συνοικισμῶν.

Συγκεντρωτικῶς τὰ διατεθέντα μέχρι τοῦ 1941 ἀκίνητα δι' ἀστικὴν ἀποκατάστασιν, ὑπελογίσθη, ὅτι ἀνῆρχοντο εἰς 138.700.

2. — Ἀπαλλοτριώσεις καὶ οἰκοπεδικαὶ ἐκτάσεις

Διὰ τὴν στεγαστικὴν ἀποκατατάστασιν τῶν ἀστῶν προσφύγων, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ἐξαιρετικῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 119 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, τῶν ἰσχυσασῶν μέχρι τῆς 3ης Ἰουνίου 1932, ἀπηλλοτριώθησαν καθ' ὅλην τὴν ἀστικὴν περιφέρειαν τοῦ Κράτους 23.385.085 τετρ. μέτρα.

Αἱ ἀπαλλοτριώσεις αὗται ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν εἰς βῆρος ἰδιωτῶν. Αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι διὰ τὸν σκοπὸν τούτον ἐκτάσεις κατανέμονται ὡς ἀκολούθως :

Ἀπαλλοτριώσεις εἰς βῆρος ἰδιωτῶν μ.τ.	Δρχ. 19.793.553
Ἀναληφθεῖσαι ἀνταλλάξιμοι ἐκτάσεις	» 556.009
Παραχωρηθεῖσαι ἐκτάσεις τοῦ Δημοσίου	» 1.687.165
Ἀγορασθεῖσαι παρ' ἰδιωτῶν	» 1.265.944
Δωρηθεῖσαι παρ' ἰδιωτῶν	» 82.414

Ἡ συνειρία τῶν γενομένων ἀπαλλοτριώσεων ὀφειλῆ τοῦ Κράτους ὑπελογίσθη εἰς 1.000.000.000 προπολεμικὰς δραχμάς. Ἐπί πλέον τῶν ἀνωτέρω εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑπουργείου ἐτέθησαν :

- α) 2.930.000 τ.μ. ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ νῦν Δήμου Ν. Σμύρνης.

β) 942.000 τ.μ. μέσω της Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐκ τῆς ὑπὸ ταύτης διαχειριζομένης ἀνταλλαξίμου περιουσίας.

γ) 3.000.000 τ.μ. περίπου ἐκ μέρους Δήμων, Κοινοτήτων ἢ ἄλλων κοινωφελῶν ὀργανισμῶν καὶ

δ) 5.000.000 τ.μ. περίπου ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἰδίῳ τίτλῳ ἢ ἐκ τῶν εὑρισκομένων προηγουμένως εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμόνης.

Ἐν συνόλῳ, τοῦτέστι, διετέθη διὰ τὴν στέγασιν τῶν προσφύγων ἑκτασίς περίπου 35.000.000 τ.μ., ὑπολογισθείσης τῆς ἀξίας τούτων εἰς 1.500.000.000 προπολεμικῆς δραχμᾶς.

3. Λοιπαὶ δαπάναι ἀποκατάστασεως τῶν προσφύγων

Περαιτέρω τὴν οἰκονομικὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν ἀστῶν προσφύγων διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν σταθεροποίησιν καὶ ἐξέλιξιν (ἐντὸς τοῦ ὑπολοίπου ἀστικοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὸ Κράτος ἐνίσχυσε :

α) Διὰ τῆς παροχῆς, τῇ ἀπολύτῳ ἐγγυήσει του, μέσω τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, βιομηχανικῶν, ἐμπορικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν δανείων καὶ ἐνισχύσεων. Τὰ καταβληθέντα διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ποσὰ δὲν δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν οὔτε κατὰ προσέγγισιν.

β) Διὰ τῆς καταβολῆς, εἰς μετρητὰ καὶ ὁμολογίας τοῦ ἐσωτερικοῦ δανείου ἀνταλλαξίμων, ἀποζημιώσεων ἔναντι τῆς εἰς Τουρκίαν ἐγκαταλειφθείσης ἀκινήτου περιουσίας των. Ἡ ἐν συνόλῳ καταβληθεῖσα, διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀποζημιώσις εἰς τοὺς ἀστὸς πρόσφυγας ὑπελογίσθη εἰς 7.000.000.000 προπολεμικῆς δραχμᾶς καὶ

γ) Διὰ τῆς παροχῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῆς βιοτεχνίας καὶ εἰδικώτερον τῆς ταπητουργίας καὶ ἄλλων εἰδικοτήτων τῆς χειροτεχνίας.

Εἰς τὰς ὡς ἀνωτέρω ὑπολογισθείσας δαπάνας δὲν ὑπελογίσθη ἡ ἀξία τῶν παραδοθέντων ὑπὸ τῆς Γερμανίας λυομένων οἰκημάτων, ἔναντι τῆς ἐκ τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου ἀποζημιώσεως.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1951 - 1964)

1. Ἡ ὡς ἀνωτέρω εἰκονιζομένη προσπάθεια τοῦ Κράτους διὰ τὴν ὁλοκληρωσιν τῆς ἀποκατάστασεως τῶν ἀστῶν προσφύγων, ἀνεκόπη, ὡς γνωστόν, λόγῳ τοῦ ἐκραγέντος β' παγκοσμίου πολέμου, καὶ τῶν μετέπειτα μέχρι τοῦ 1950 γεγονότων, τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν καταστολὴν τῆς ξενοκινήτου κομμουνιστικῆς συμμοριακῆς δράσεως.

Μετὰ τὸν τερματισμὸν καὶ τούτων, τὸ Κράτος ἔστρεψε πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον του εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἀποκατάστασεως τῶν προσφύγων.

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως τὸ θέμα περιεπλάκη κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις προσφυγικὰ οἰκήματα ἐγκαταλείφθησαν ὑπὸ τῶν εἰς ταῦτα ἐγκατασταθέντων προπολεμικῶς δικαιούχων προσφύγων καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ ἐτέρων μὴ δικαιούχων ἢ γηγενῶν οἰκογενειῶν. Ἀλλαχοῦ αἱ νομίμως ἐγκατασταθεῖσαι προσφυγικαὶ οἰκογένειαι ἐμίσθωσαν τὰ οἰκήματά των, ἢ τμῆμα τούτων.

Τὰ συγκροτήματα τῶν παραπηγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον κατασκευασθῆ προπολεμικῶς διὰ τὴν προσωρινὴν στέγασιν τῶν προσφύγων κατελήφθησαν κατὰ ποσοστὸν 30 - 40% ὑπὸ ἀστέγων ἢ καταφυγόντων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γηγενῶν οἰκογενειῶν. Εἰς ἄλλα σημεῖα ταῦτα ἀνακατεσκευάσθησαν διὰ νὰ στεγάσουν καὶ ἕτερα μέλη τῆς ἀρχικῆς εἰς ταῦτα ἐγκατασταθείσης οἰκογενείας καὶ ἀλλαχού κατεσκευάσθησαν νέα τοιαῦτα. Ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀποκατασταθέντων ἀγροτικῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν, ἐγκατέλειψε μετὰ τὸν πόλεμον τὴν ἀγροτικὴν τοῦ ἐστῖαν καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα μεταβιβάσας τὸν κλῆρον τοῦ διὰ πωλήσεως ἢ ἐγκαταλείψας τοῦτον εἰς ἕτερα μέλη τῆς οἰκογενείας του. Οἱ πρόσφυγες οὗτοι μεταβληθέντες τοιοῦτοτρόπως εἰς στερουμένους στέγης, ἀστούς, αἰτοῦνται ἐκ νέου στεγαστικὴν ἀποκατάστασιν.

Αἱ δι' ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων προοριζόμεναι ἐκτάσεις κατελήφθησαν κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον κατὰ μέγα ποσοστὸν αὐθαιρέτως παρὰ διαφόρων προσώπων στερουμένων ἰδίας στέγης.

Ἡ κατάστασις αὕτη περιέπλεξεν ἔτι πλέον τὸ ἐκκρεμοῦν προσφυγικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον τὸ Κράτος ἀντιμετώπισε διὰ μέτρων :

α) Νομοθετικῶν (Ν. 2044/52, Ν. 2797/54 καὶ Ν.Δ. 4176/61).

β) Διοικητικῶν δι' ὧν κατεσφαλίσθη ἡ ἐναπομείνουσα ἀκίνητος προσφυγικὴ περιουσία καὶ

γ) Διὰ τῆς συστηματοποίησης τῆς στεγαστικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων.

2. Πράγματι, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1951 κατεβλήθη νέα προσπάθεια ἀφ' ἐνὸς τακτοποίησης τῶν παλαιῶν παραχωρήσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου στεγάσεως τῶν ἐναπομεινάντων προσφύγων, μὲ προτεραιότητα τὰς διαβιούσης εἰς τὰ παραπήγματα καὶ τρώγλας οἰκογενείας.

Σοβαρότατα συνέβαλεν εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην ὁ Ν. 3717/57, δυνάμει τοῦ ὁποῖου ἐρρυθμίσθη ἡ ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ρευστοποιήσεως τῆς ἀνταλλαξιμοῦ περιουσίας χρηματοδότησις τοῦ προγράμματος καὶ ἡ δημιουργία διὰ τοῦ νομοθετήματος τούτου ἰδίου εἰσπρακτικοῦ καὶ διαχειριστικοῦ φορέως (Τ.Α.Π.Α.Π.).

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1951 - 1959 ἐξετελέσθη σημαντικὸν στεγαστικὸν ἔργον διὰ τῆς ἀνεγέρσεως 10.036 κατοικιῶν.

Τὸ ἐφαρμοσθὲν σύστημα κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὑπῆρξε κατὰ βάσιν τὸ τῆς αὐτοστεγάσεως, δηλαδὴ τῆς χορηγήσεως οἰκοπέδων καὶ οἰκονομικῆς ἐνίσχυσεως ὑπὸ μορφήν δανείου καὶ ἐπὶ πλέον παροχῆς δωρεᾶν οἰκοδομῆς καὶ τεχνικῆς ἐπιβλέψεως. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἐνίσχυσις ἐκυμαίνατο δι' ἐκάστην οἰκογένειαν ἀπὸ 40.000 - 50.000 δραχμῶν, ἀναλόγως τῶν μελῶν ἐκάστης.

Τὸ δι' ἀνεγέρσεως πολυκατοικιῶν σύστημα ἐφηρμόσθη μόνον, ὅπου ὑφίσταντο εἰδικαί στεγαστικαὶ ἀνάγκαι καὶ ὅπου ὁ χῶρος εὕρισκετο ἐντὸς κεντρικῶν ἀστικῶν θέσεων, μὴ ἐπιδεχομένων οἰκοπεδοποίησιν.

3. Ἐκ τῆς γενομένης κατὰ τὸ 1959 ἀπογραφῆς ἐδείχθη ὅτι ἐν ὀξύτερον κοινωνικὸν πρόβλημα προέβαλε καὶ τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο ἄμεσον καὶ ἐπείγουσαν ἀντιμετώπισιν. Τὸ πρόβλημα τοῦτέστι τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, αἵτινες

διεβίουν εις παραπήγματα κείμενα εντός κεντρικῶν θέσεων τῶν τριῶν μεγάλων πόλεων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Θεσσαλονίκης. Τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἔδειξαν τ' ἀκόλουθα ἀποτελέσματα :

Πόλις	Σύνολον παραπηγματούχων	Γηγενεῖς οἰκογένειαι	Προσφυγικαὶ οἰκογένειαι
Ἀθῆναι	5.382	1.295	4.087
Πειραιεὺς	4.698	649	4.049
Θεσσαλονίκη	3.276	987	2.289

Διὰ τὴν στεγαστικὴν ἀποκατάστασιν τῶν οἰκογενειῶν τούτων, ἐδημοσιεύθη ὁ Ν. 4176/61 «περὶ στεγάσεως παραπηγματούχων οἰκογενειῶν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς καὶ Θεσσαλονίκης». Εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου τούτου ἐφηρμόσθη εἰδικὸν πρόγραμμα στεγάσεως τῶν παραπηγματούχων κλιμακωθὲν εἰς δύο στάδια.

Α' μέρος : Πρόγραμμα 1960 - 1961. Προγραμματισθεῖσαι κατοικίαι 3.900. Διὰ τοῦ προγράμματος τούτου ἐπετεύχθη ἡ δημιουργία τριῶν μεγάλων βασικῶν καὶ τελειῶς συγχρόνων οἰκιστικῶν μονάδων, ἤτοι τοῦ Ἀγ. Σώστη, Ταύρου εἰς Ἀθήνας καὶ τοῦ Φοίνικος Θεσσαλονίκης.

Β' μέρος : Πρόγραμμα 1963 - 1969. Προγραμματισθεῖσαι κατοικίαι 4.200. Διὰ τοῦ προγράμματος τούτου, ἐτέθη ὡς στόχος ἡ ἀνέγερσις δύο νέων μεγάλων ὁμοίως συγχρόνων οἰκισμῶν, ἤτοι τῆς Δραπετσῶνας - Πειραιῶς καὶ Δουρουτιῶν - Ἀθηνῶν διὰ τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν παραπηγμάτων.

Ἐπίσης ἐκ τῆς γενομένης τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἀπογραφῆς προέκυψεν ὅτι τὸ ἐναπομένον ἐκκρεμὲς προσφυγικὸν θέμα συνίστατο εἰς τὴν ἀποκατάστασιν 15.000 περίπου προσφυγικῶν οἰκογενειῶν.

Εἰς τὸ διάστημα μεταξὺ 1960 - 1966 ἀποπερατώθη ἡ ἀνέγερσις 56.160 κατοικιῶν, ἐπιτευχθείσης οὕτω τῆς στεγαστικῆς ἀποκαταστάσεως ἰσαριθμῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1967 - 1972)

1. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1967 ἡ Ἐθνικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε ἀποφασιστικὴν ὠθησιν εἰς τὸν ὄλον ρυθμὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀστῶν προσφύγων, τόσον διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τῶν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἀρξαμένων στεγαστικῶν προγραμμάτων ὅσον καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς νέων. Διὰ τῆς ἐξαγγελίας ἐνὸς μεγάλου προγράμματος διὰ τοῦ ὁποίου κατεδαφίσθησαν τὰ (γερμανικὰ) παραπήγματα τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Περιστερίου Ἀθηνῶν ὡς καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς χώρας, τὴν θέσιν τῶν τραγῶν τούτων ἔλαβον νέοι πρότυποι οἰκισμοὶ ἐκ πολυορόφων πολυκατοικιῶν, μὲ πλήρεις ἀνέσεις εἰς τὸ λειτουργικὸν σύστημα τῶν κατοικιῶν καὶ μὲ πρόβλεψιν πλουσιῶν ἐλευθέρου χώρου, διὰ νὰ καταστῇ ἡ διαβίωσις τῶν

κατοίκων ἀπολύτως ὑγιεινή. Πράγματι, διὰ τοῦ εἰδικοῦ τούτου προγράμματος ἐπετεύχθη ἡ ἀνέγερσις 1.727 κατοικιῶν εἰς Ταῦρον, Περιστέρι, Καρδίτσα, Τρίκαλα καὶ Θεσσαλονίκην, ἐνῶ ταυτοχρόνως, τὸ πρόγραμμα 1967 - 1972 περιέλαβε ἐν συνόλῳ τὴν ἀποκατάστασιν 9.280 προσφυγικῶν οἰκογενειῶν διὰ τῆς στεγασέως των εἰς οἰκήματα ἀποπερατωθέντα ἢ ἀνεγερθέντα ἐντὸς τῆς περιόδου ταύτης.

Τὸ ἐναργές ἐνδιαφέρον τῆς Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως, καταδεικνύεται ἐκ τῆς συγκρίσεως ὄχι μόνον τῶν ἐπιτευχθέντων στεγαστικῶν ἀποτελεσμάτων ἀλλὰ καὶ τῶν παρασχεθεισῶν πιστώσεων κατὰ τὰς ἐξαιτίας 1961-1966 καὶ 1967-1972, αἵτινες ἀντανακλοῦν καὶ εἰς τὴν ποιοτικὴν βελτίωσιν τῶν παραχωρηθεισῶν κατοικιῶν.

Ἦτοι :

Περίοδος 1961 - 1966 πιστώσεις δρχ. 470.000.000.

Περίοδος 1967 - 1972 πιστώσεις δρχ. 1.300.000.000.

2. Ὡς νέα τροπὴ, μεταφραζομένη εἰς τερματισμὸν τοῦ στεγαστικοῦ προβλήματος τῶν προσφύγων, ἐδόθη διὰ τοῦ, βάσει τοῦ Ν.Δ. 1183/72, ἐφαρμοζομένου νέου προγράμματος.

Διὰ τοῦτου ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Γ. Παπαδόπουλος ἐξαγγείλας τὴν 18ην Δεκεμβρίου 1971 τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ἠθέλησεν ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ἐπὶ νέων βάσεων τεθέντος στεγαστικοῦ τούτου προγράμματος, ὄχι μόνον νὰ κλείσῃ ὀριστικῶς τὸ χρονίσιον ἐπὶ πέντε δεκαετηρίδας προσφυγικὸν πρόβλημα, διὰ τῆς στεγασέως ὄλων τῶν ἐναπομεινάντων ἀναποκατασταίων ἀσπῶν προσφύγων, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἐντάξῃ ἐν πλήρει ἀδελφικῇ ὁμοιογενείᾳ εἰς τὸ γενικὸν κρατικὸν στεγαστικὸν πρόγραμμα.

Ταυτοχρόνως διὰ τοῦ Κυβερνητικοῦ τούτου μέτρου ἀποχρωματίζεται ἡ στέγασις τῶν προσφύγων, ἀποβαλλομένης ὀριστικῶς τῆς σφραγίδος τῶν «Προσφυγικῶν Συνοικισμῶν», οἱ ὅποιοι ἐπὶ ἡμισυ αἰῶνα εἶχον δημιουργήσει τὴν κοινωνικὴν διάκρισιν «τῶν προσφύγων». Εἰς τὴν πρώτην φάσιν, παραλλήλως πρὸς τὸ συνεχιζόμενον κατὰ τὸ 1972 πρόγραμμα τῶν ἀνεγειρομένων κατοικιῶν, διὰ τὸ ἔτος 1972 προεβλέφθη, κατ' ἐλευθέραν ἐπιλογὴν τοῦ δικαιούχου περὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ τόπου αὐτοστεγασέως του, ἡ στεγαστικὴ ἀποκατάστασις 1.100 προσφυγικῶν οἰκογενειῶν, διατεθείσης διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰδικῆς πιστώσεως ἐκ 275.000.000 δραχμῶν.

4. Οἰκονομικὰ στοιχεῖα (1951 - 1972)

1. Διὰ τὴν ἀποκλισην ἢ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας καταβληθεῖσα προσπάθεια τοῦ Κράτους εἰς τὸν προσφυγικὸν τομέα, παρατίθεμεν κατωτέρω τὰς κατ' ἔτος χορηγηθείσας πιστώσεις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1951 - 1972.

Οικονομική χρήση	1951 - 52	Δρχ.	9.700.000
»	»	»	2.370.000
»	»	»	31.404.000
»	»	»	28.583.000
»	»	»	70.317.000
»	»	»	67.035.000
»	»	»	82.586.000
»	»	»	67.104.000
»	»	»	74.240.000
»	»	»	71.370.000
»	»	»	140.108.000
»	»	»	89.170.000
»	»	»	41.215.000
»	»	»	40.440.000
»	»	»	88.080.000
»	»	»	102.990.000
»	»	»	102.490.000
»	»	»	109.348.000
»	»	»	293.360.000
»	»	»	267.176.000
»	»	»	423.237.000

2. Σοβαρωτάτη εις τόν όλον τομέα της αποκαταστάσεως των προσφύγων υπήρξεν ή συμβολή της 'Ανταλλαξίμου Περιουσίας, ήτις κατ' εφαρμογήν του Νόμου 3713/1937, ώδηγήθη με ταχύτερον ρυθμόν και άπλουστερας διαδικασίας εις την ρευστοποιήσιν της.

Κατωτέρω αναφέρονται αι μεταβιβασθείσαι μεταξύ των έτων 1957 - 1972 πιστώσεις υπό του 'Υπουργείου των Οικονομικών (μέσφ του Τ.Α.Π.Α.Π.) εις τό 'Υπουργείον Κοινωνικών 'Υπηρεσιών, διά τόν άνωτέρω σκοπόν :

Οικονομικόν Έτος	Ποσόν
1957	89.711.582
1958	69.000.000
1959	58.000.000
1960	70.000.000
1961	65.000.000
1962	81.750.000
1963	90.000.000
1964	75.000.000
1965	67.500.000
1966	53.625.000
1967	71.000.000
1968	60.000.000
1969	60.000.000
1970	40.000.000
1971	30.000.000
1972	40.000.000

Προσφυγική Νομοθεσία

Όπως πολυκύμαντος και δραματική υπήρξεν ἡ ὄλη διαδρομή τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων, ἐξ ἴσου πολύπλευρος καὶ δυναμικὴ υπήρξε καὶ ἡ νομοθεσία, ἡ πλαισιώσασα τὸν ὅλον τομέα.

Ἴσως, δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολή, ἐὰν λεχθῆ, ὅτι ὀλίγα κοινωνικά θέματα εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον καλύπτονται, ἀπὸ τόσον πλουσίαν, ρεαλιστικὴν καὶ ἀρτίως νομοτεχνικῶς συντεταγμένην νομοθεσίαν.

Ἡ προσφυγικὴ νομοθεσία, παρακολουθήσασα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς δραματικὰς φάσεις τοῦ προσφυγικοῦ προβλήματος, ἐταντίσθη μὲ τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα καὶ ἐν ταυτῷ ἐξελίχθη σταδιακῶς εἰς εἰδικὸν δίκαιον.

Θεωροῦντες ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ προσφυγικοῦ προβλήματος, δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῆ τῆς νομοθεσίας ταύτης, παρατίθεμεν τὰ βασικὰ νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα ἐξ ὑπαρχῆς ἀντιμετώπισαν τὸ θέμα, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ τυχὸν παραλείψεις δὲν θὰ εἶναι οὐσιώδεις.

1. Ν.Δ. 11-11-1922 «Περὶ ἐπιτάξεως ἀκινήτων δι' ἐγκατάστασιν προσφύγων».
2. Ν.Δ. 22-11-1922 «Περὶ ἐπιτάξεως ἀκινήτων καὶ ἀπαλλοτριώσεως οἰκοπέδων δι' ἀνέγερσιν προσφυγικῶν Συνοικισμῶν».
3. Ν.Δ. 22-11-1922 «Περὶ ἐπιτάξεως κατοικουμένων ἢ ὀπωσθήποτε χρησιμποιημένων ἀκινήτων».
4. Ν.Δ. 12-5-1923 «Περὶ καταργήσεως τοῦ δευτέρου ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ἀπὸ 22-11-1922 Ν. Διατάγματος».
5. Ν.Δ. 28-6-1923 «Περὶ συμπληρώσεως τοῦ περὶ ἐπιτάξεως ἀκινήτων δι' ἐγκατάστασιν προσφύγων Ν. Διατάγματος».
6. Ν.Δ. 17-12-1923 «Περὶ λειτουργίας Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων».
7. Ν.Δ. 24-4-1923 «Περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ Ν.Δ. τῆς 22-11-1922 «Περὶ ἐπιτάξεως κ.λ.π.».
8. Ν.Δ. 5-5-1925 «Περὶ κυρώσεως τῆς ἀπὸ 30-1-1925 συμβάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων».
9. Ψήφισμα 14-4-1925 «Περὶ τῶν ἐκ Ρωσσίας Προσφύγων ὁμογενῶν».
10. Ν.Δ. 13-11-1925 «Περὶ ἐξομοιώσεως τῶν ἐκ Βουλγαρίας ὁμογενῶν πρὸς τοὺς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης πρόσφυγας».
11. Ν.Δ. 4-3-1926 «Περὶ τοῦ τρόπου καθορισμοῦ πληρωμῆς πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς ἀξίας τῶν ἀναλαμβανομένων Μουσουλμανικῶν ἀκινήτων».
12. Συντακτικὴ Πράξις ἀριθμ. 21 τῆς 14-7-1926 «Περὶ ἐξομοιώσεως τῶν ἐκ τῶν περιφερειῶν Κάρς καὶ Ἀρδαχάν ὁμογενῶν προσφύγων πρὸς τοὺς Ἀνταλαξίμους».
13. Ν.Δ. 23-10-1927 «Περὶ τροποποιήσεως τῆς ὑπ' ἀριθμ. 21/14-7-26 Συντακτικῆς Πράξεως» (κυρωθὲν διὰ τοῦ Ν. 3477/30-3-1928).
14. Ν. 3714/24-12-1928 «Περὶ κυρώσεως τοῦ ἀπὸ 10-8-1928 Ν.Δ.» (ἄρθρον 20)
15. Ν. 3875/7-1-1929 «Περὶ συστάσεως Οἰκοδομικῶν Συνεταιρισμῶν Ἀστῶν Προσφύγων».

16. Ν. 4592/30-4-1930 «Περί κυρώσεως τῆς συμβάσεως περὶ ἐκκαθαρίσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων».
17. Ν. 4698/10-5-1930 «Περί ἀποζημιώσεως ἰδιοκτητῶν καὶ ἀνακλήσεως γενομένων παραχωρήσεων γηπέδων».
18. Ν. 4857/18-12-1930 «Περί μεταβιβάσεως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον τῆς κινήτης καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ε. Α. Π.».
19. Ν. 5151/15-7-1931 «Περί κυρώσεως τῆς ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1931 συμβάσεως μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος».
20. Ν. 5160/15-7-1931 «Περί δωρεάν παραχωρήσεως οἰκοπέδων διὰ κοινωφελεῖς σκοποῦς».
21. Ν. 5266/10-8-1931 «Περί κυρώσεως καὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἕνιαῖον κείμενον καὶ τροποποιήσεως τῶν μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος συμβάσεως».
22. 5732/3-10-1932 «Περί ἀντικαταστάσεως τοῦ ἄρθρου μόνου τοῦ Ν. 5545/32», περὶ ἀπαλλοτριώσεων».
23. Ν. 5952/18-12-1933 «Περί μειώσεως προσφυγικῶν χρεῶν».
24. Ν. 6076/15-2-1934 «Περί ἀστικῆς ἀποκαταστάσεως προσφύγων».
25. Α. Ν. 998/23-12-1937 «Περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν Ἀστῶν Προσφύγων Νόμων».
26. Ν. Δ. ἀπὸ 15/28-7-38 «Περί κωδικοποιήσεως τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν Ἀστῶν Προσφύγων Νομοθεσίας».
27. Ν. 2044/15-4-1952 «Περί κυρώσεως, τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α. Ν. 1822/51».
28. Β. Δ. ἀπὸ 27/1-9/2/58 «Περί κωδικοποιήσεως διατάξεων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀποκατάστασιν προσφύγων».
29. Β. Δ. ὑπ' ἀριθμ. 80/19-2-60 «Περί καθορισμοῦ τῶν δικαιούχων Ἀστικῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων».
30. Β. Δ. ὑπ' ἀριθμ. 330/23-5-60 «Περί κωδικοποιήσεως τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν Ἀστῶν Προσφύγων Νομοθεσίας».
31. Β. Δ. ὑπ' ἀριθμ. 599/17-9-62 «Περί νομιμοποιήσεως παραχωρήσεων γενομένων ὑπὸ Οἰκοδομικῶν Συνεταιρισμῶν».
32. Β. Δ. ὑπ' ἀριθμ. 600/17-9-62 «Περί νομιμοποιήσεως παραχωρήσεων γενομένων ὑπὸ Οἰκοδομικῶν Συνεταιρισμῶν Ἀστῶν Προσφύγων».
33. Β. Δ. ὑπ' ἀριθμ. 601/17-9-62 «Περί νομιμοποιήσεως κατοχῆς οἰκοπέδων ἐν τῷ Συνοικισμῷ Ν. Ἐρυθραίας - Ἀττικῆς».
34. Ν. 4176/12-8-61 «Περί στεγασεως παραπηγματούχων οἰκογενειῶν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς - Θεσσαλονίκης».
35. Β. Δ. 692/14-9-61 «Περί κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Ν. Δ. 4176/61».
36. Ν. 4511/13-4-66 «Περί στεγαστικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἐν τῷ Συνοικισμῷ Ἀξιῶς Θεσσαλονίκης διαβιουσῶν οἰκογενειῶν».
37. Ν. 4546/24-9-66 «Περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Ν. 3217/1955».

38. Ν.Δ. 944/23-7-71 «Περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῆς περὶ στεγάσεως τῶν παραπηγματούχων καὶ Ἀστῶν Προσφύγων Νομοθεσίας».
39. Ν.Δ. 1138/3-5-72 «Περί ἀναπροσαρμογῆς καὶ βελτιώσεως τῶν στεγαστικῶν προγραμμάτων».

VII. Ἐπίλογος

Ἡ ἐπὶ τοῦ τομέως τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων τοῦ 1922 καταβληθεῖσα ὡς ἀνωτέρω προσπάθεια, περικλείουσα τὸ σύνολον τῶν ἐθνικῶν, κοινωνικῶν, πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑθνους, ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ δὲ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τῆς πλήρους ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀφομοιώσεως τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν ὡς ἱστορικὰ καὶ ἴσως μοναδικὰ δι' ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παροραθῇ ὅτι τὸ «θαῦμα» τοῦτο τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπετεύχθη ὄχι μόνον χάρις εἰς τὴν ὀλόπυχον συνδρομὴν τοῦ γηγενοῦς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ χάρις εἰς τὰ αἰσθήματα πατριωτισμοῦ, κατανοήσεως, πρωτοβουλίας καὶ ἐργατικότητος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαπνέεται βαθέως τὸ προσφυγικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον μὲ τὰ προσόντα του ταῦτα καὶ τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὴν αἰωνίαν φυλὴν μας, συνέβαλε περαιτέρω ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν δημιουργικὴν πνοήν, ἢ ὁποῖα χαρακτηρίζει τὴν νέαν σύγχρονον ἐθνικὴν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν δομὴν τῆς Πατρίδος μας.

Βασικὸς συντελεστὴς ἐπιτυχίας εἶναι ἡ

ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ

Εἰδικὴ Ἐπιθεώρησις ἐρεύνης προβλημάτων προβολῆς ἀγαθῶν, διαφημίσεως αὐτῶν, δημοσίων σχέσεων καὶ Marketing.

Μοναδικὴ ἔκδοσις εἰς τὴν Ἑλλάδα

Ἡ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΣ ἐνδιαφέρει τὸν βιομήχανον, τὸν ἔμπορον, τὸν διαφημιστὴν, τὸν σύμβουλον δημοσίων σχέσεων, κάθε ἐπιχειρηματίαν δημοσιότητος.

Ἡ μόνη ἔκδοσις ποὺ δημοσιεύει μηνιαία στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς διαφημιστικῆς κινήσεως τῆς χώρας μας.

Πληροφορίαι καὶ συνδρομαί : Λεωφ. Συγγροῦ 4 – Τηλ. 910.079

Διευθυντής : Μ. Β. ΠΑΥΛΙΔΗΣ